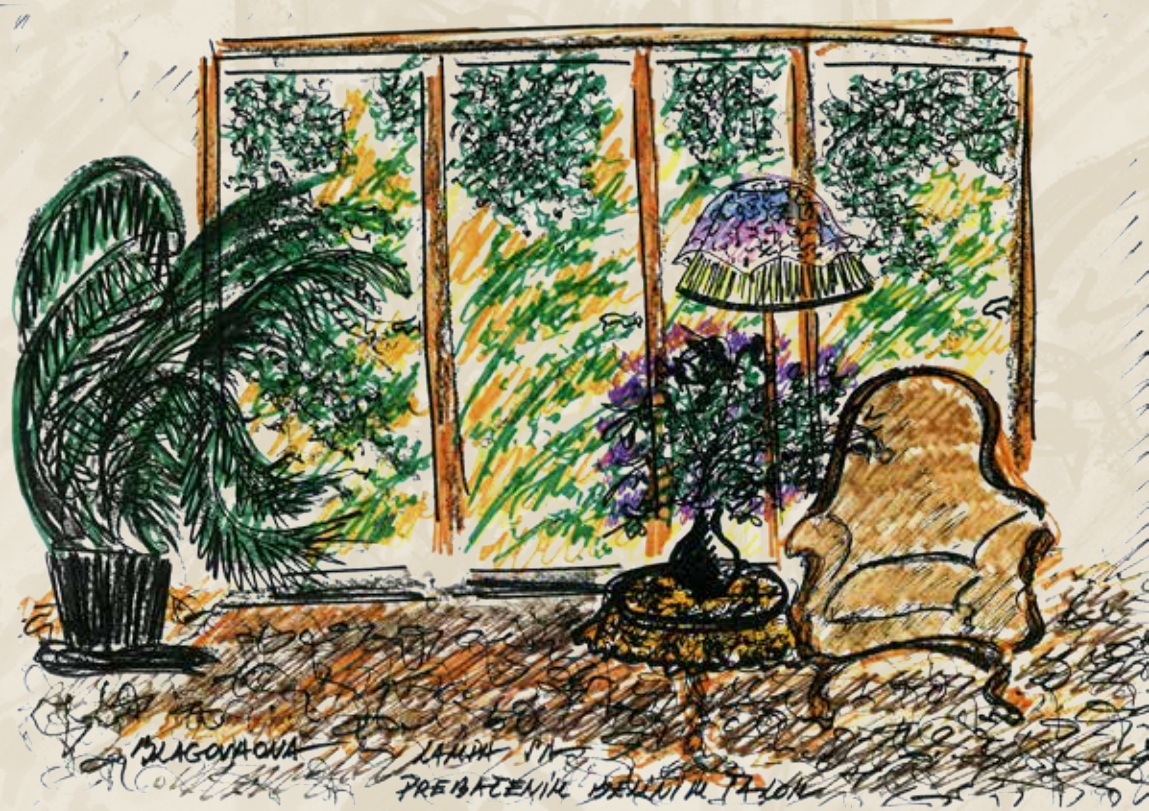
LATICA IVANIŠEVIĆ

MOJI DANI NA GVOZDU

Život uz Belu i Miroslava Krležu

LEYKAM
international

Latica Ivanišević

MOJI DANI NA GVOZDU

Život uz Belu i Miroslava Krležu

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIK
Boris Senker

LEKTURA I KOREKTURA
Vesna Solar

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrtko Gregurić

© 2026 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Republika Hrvatska Ministarstvo kulture i medija
Republic of Croatia Ministry of Culture and Media

ISBN 978-953-340-260-4

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog
sustava Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991006069465609366

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
Latica Ivanišević
Blagovaonica na Gvozdu, pogled na zapad
(flomaster na papiru)

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u studenome 2026.

Latica Ivanišević

MOJI DANI NA GVOZDU

Život uz Belu i Miroslava Krležu

LEYKAM INTERNATIONAL
Zagreb, 2026.

Hvala Ivani Haničar Buljan
Hvala Borisu Senkeru

SADRŽAJ

1. ŽIVOT UZ BELU I MIROSLAVA KRLEŽU 11
2. SOBA ZA RAZGOVOR 23
3. BAKICA GAVELLA 25
4. SVEČNJAK I TEME UZ RUČAK 39
5. STRIC ŠILOVIĆ 45
6. FILM O PICASSU 53
7. OSKAR DAVIČO 55
8. BELA KOD MILE DIMITRIJEVIĆ 59
9. MICA I BORA PRODANOVIĆ 61
10. GIDE 65
11. TRST I SPLIT 71
12. SPLIT (ŽIVKO JELIČIĆ) 75
13. OTOKAR, KOMBOL, VAIĆ 77
14. FEDOR VAIĆ NA GVOZDU 83
15. LJUBAV 85
16. TATIN I MAMIN PARIZ 87
17. ZORAN MUSIĆ (KRLEŽINA VENECIJA) 93
18. KARNEVAL U VENECIJI – MILUTIN POPOVIĆ 97
19. MILICA POPOVIĆ BANAC 105
20. BALET PO KRLEŽI *TRI KAVALIRA FRAJLE MELANIJE* 107
21. BELA NA PREMIJERI (I RAZGOVOR) 111
22. TOŠO DABAC, SRIĆINA SMRT 117
23. TITOV OPROŠTAJ OD SREĆKA (RAZGOVOR S MAMOM) 123

24. ANA ROJE I OSKAR HARMOŠ 129
25. VENECIJA (PUT, GLAZBA) 133
26. VERA BECIĆ I VLATKO VELEBIT, NANA ŠILOVIĆ 139
27. SLJEME 145
28. PRAPUTNJAK 149
29. VANIŠTINA TORTA 153
30. KRLEŽA RECITIRA *PETRICU KEREMPUHA* 155
31. BELA PJEVA ARIJU *SOLVEJG* 159
32. TUŽAN RUČAK 161
33. DAN NAKON TUŽNA RUČKA 165
34. RUČAK 171
35. PETAR ŠEGEDIN I PARIZ 175
36. RAZGOVOR O NOVOJ GODINI 1941. (KOD ŠILOVIĆA) 185
37. RAZVOD MOJIH RODITELJA 189
38. BOŽIĆ 1970. 193
39. RAZGOVOR O 1971. 195
40. DUBROVAČKE IGRE 1972. 199
41. NORVEŠKA 217
42. MILUTIN BALTIĆ, JURE KAŠTELAN I NJEGOVE PRIČE 225
43. TITOVA SMRT 233
44. NAŠA SJEĆANJA NA TITA 235

45. MIRA STUPICA I CVIJETIN MIJATOVIĆ (NA GVOZDU) 241
46. JAKOVOVA ŠUNKA 245
47. ČUČA BORANIĆ SMOKVINA 249
48. DRUGO PUTOVANJE U BRAZIL 253
49. USPOMENE 259
50. STARA GODINA 1980. 263
51. 1981. NA GVOZDU 265
52. TATINA SMRT 267
53. ENES ČENGIĆ 273
54. IVKA I JOSIP (DOMAĆICA I VOZAČ) 277
55. JELOVNIK 279
56. KRAJ 281
57. JURAJ KRIŽANIĆ 283

1.
ŽIVOT UZ BELU I MIROSLAVA KRLEŽU

Nježnu vezu s Krležama naslijedila sam od bake Irene Gavella Šilović, djeda dr. Srećka Šilovića (Sriće), mame Šiške i mamine sestre Ane (Nane). Krležu i moju obitelj vezalo je veliko iskreno prijateljstvo u najtežim trenucima. Pratili su odrastanje moje mame i njezine sestre Nane. Bilo je tu i veliko prijateljstvo Krleže i bakina brata Branka Gavelle. Mama mi je pričala da je cijela jedna stelaža u njihovoj dječjoj sobi bila puna darova i knjiga s posvetom.

Od treće godine sjećanja su mi bistra. Pamtim do detalja ambijente u kojima sam boravila i ljude.

Gotovo svakog dana mama je odlazila Krleži na razgovor. Zamijenio joj je oca koji je bio veleposlanik za cijelu Južnu Ameriku, a poslije za Meksiko pa Norvešku.

Vremena su opasna, 1945. je i mama treba savjet i podršku. Često sam odlazila s mamom kod Bele i Krleže. Navečer bi tata dolazio po mene.

Mama se povlačila s Krležom na razgovor. Sobu sam prozvala „soba za razgovor". Znam tu sobu, jednom sam prisustvovala razgovoru mame i Krleže.

Mama je uznemirena došla Krleži po pomoć. Veliko je prijateljstvo mojih i Radauševih. Radauš je mami gotovo naredio da na neki

Beline razglednice Latici

način dezavuira Zdenku Munk, zamjerila mu se i želi je uništiti. Mama želi Krležin savjet. Ne želi izdati prijateljicu, a veže nas i ista soba u Topuskome. Mama je svjesna da će štiteći Zdenku Munk zauvijek izgubiti prijateljstvo s Radauševima.

Zdenka Munk i Šiška

Sjećam se da su moji i Vanja i žena mu Mara bili nerazdvojni. Svaku smo večer provodili s Radauševima. Od svega pamtim prelijep naslonjač (na koji me mama upozorila). U tom prelijepom naslonjaču sjedi neugledna žena, partizanska ljubav. To je moje jedino sjećanje.

Sjećam se i reakcije Krleže.

– Moja Šiška, tako si još mlada kada te to može tako uzrujati.

Ostajem kod Bele, mama ide na posao.

Prijateljstvo s Radauševima zauvijek se prekida. Krleža je pozvao Radauša i izgrdio ga kao balavca. Očinski je štitio mamu.

Kuća u koju me mama vodila Krležama, bila je mala dvorišna kuća sa staklenim ulazom, takozvanim ganjkom, u današnjoj Hebrangovoj.

Pamtim meni previsoke stube do ulaza u stan. Ulazimo u veliku tamnu prostoriju. Velik stol i stolice, u kutu stolić i dva naslonjača, lijepa lampa sa žutim širmom. Prostoriju pamtim kao mračnu s

Latica i tata Drago

malo slika i detalja. Desno veliki Krležin radni stol, mnogo knjiga, novina, papira. Jednostavna lampa, tintarnica, snop pera i olovaka. Krležin kut.

Mama mi šapće:

– Bilo je lijepa namještaja i tepiha, sve je pojeo rat.

Mene su nježno prihvatili. Za velikim stolom imala sam svoje mjesto za crtanje. U šalici olovke i papiri. Bela me uvijek dočekivala sa šalicom umućena žumanjca i šećera.

Jednog me dana na mom mjestu dočekalo iznenađenje. Dvije igračke od filca. Plavi pas s crvenim cilindrom i mali smeđi majmun. Koliko su mi značile te igračke, dokaz je da su i danas uz mene. Na malom staklenom stoliću do kreveta sjede u šalicama za čaj, servis je Belin poklon mami, Brazilki. Običaj pijenja crnog čaja u cijeloj je našoj obitelji. Te dvije figurice preživjele su sve do danas.

Sestra i ja doslovno smo se kupale u igračkama. Svakog su mjeseca stizali paketi iz Amerike od bake i djeda.

Otvaranje tih paketa bila je mala ceremonija. Mama bi na pod prostrla plahtu i otvarali bismo pakete. Uvijek me veselila i tatina predstava oko otvaranja paketa.

U paketu divne stvari, keramički servisi, metalne maske, oslikani tanjuri, šalovi, tepisi, skulpture. Mi se veselimo, a tata skače i urla:

„Pijana Gavellica, zaboravila je gdje živimo."

Baka stvarno drukčije živi, stižu fotografije: kupaju se u bazenima s kamelijama, djed igra polo, natječe se u mačevanju, love morske kornjače.

Uvijek je u paketu bilo nešto za Krleže. Zapamtila sam šarenu košulju za Krležu, koja uopće nije bila u njegovu stilu, ali volio ju je nositi jer je bila od lagane fine tkanine. Beli su stizale ogrlice i šalovi.

To su moja dječja sjećanja. Naš veleposlanik u Brazilu i Kolumbiji moj je prijatelj Ranko Vilović, istražuje naše veze s iseljenicima i nalazi moga djeda u snažnoj vezi s tadašnjim iseljenicima. Ja pamtim kako osamdesetih iseljenici pišu i traže ulicu za djeda. Ponosno sam prolazila djedovom ulicom.

Kao mala, Krležu sam zvala Fric i oslovljavala ga s *ti*. Kako sam odrastala, on je postao Krleža i prešla sam na *Vi*. Nismo zato bili manje bliski. Malo mu je ljudi govorilo Fric, kao moja baka i djed.

– Ti si, Latice, stvarno ovdje privilegirana. Uzimaš s moga stola pero i crtaš – govori mi Krleža.

Znao je odabrati moj crtež i staviti ga na svoj stol.

Jednog me dana Bela dočekuje s viješću o preseljenju na Gvozd. Već imam deset godina (1952. godina). Upisujem Klasičnu gimnaziju i Krleža nas vodi na ručak. Bela me prvi put vodi na Gvozd. Na ulazu srećemo finu staru damu, gospođu Rein. Moj prvi susret s tim prostorom. Pamtim ga kao velika i hladna, prašna i odbojna. Ljepota ulazi kroz prozore, kao da se cijeli prostor doslovno kupa u zelenilu. Tijekom ručka Krleža me pita:

– Latice, kako ti se sviđa?

Samo sam odgovorila:

– Tako je veliko.

Samo se nasmijao.

Znala sam da će Bela sve to oplemeniti. Bit će to ljepota. Bela ima taj magični dar. S uživanjem sam pratila kako Bela taj hladni prostor polako pretvara u prelijepi topli prostor. Krleža sve to prati

i uživa u toj Belinoj magiji. Bela bez ičije pomoći ili savjeta profinjenim ukusom osvaja taj veliki, ali i opasni prostor. Udahnjuje mu ljepotu i toplinu. Divim se njezinoj imaginaciji.

Na Gvozdu se Belina scenografska magija mogla razmahati. Imala je nevjerojatan osjećaj za uređenje, magičan ukus. Već ste na stubištu ušli u Belin svijet. Belina intervencija u maloj prozorskoj niši: uvijek lijepa vaza sa svježim cvijećem.

Kasnije, kada Krleža više nije izlazio, kao da ga je svakodnevno detaljima htjela obradovati.

U blagovaonici u kojoj smo jeli dominirao je zid s velikom Hegedušićevom slikom *Zeleni radar*. Sliku su tonski divno uokvirivali nebrojeni bakreni modli. Bilo je tu i poklona bake Irene. U teškim trenucima voljele su se razveseliti poklonima.

Uvijek sam promatrala staklenu stijenu prema zapadu. Šareni vitraji i stalna igra granja kroz te vitraje. Stalno nove slike. U kutu na stoliću lampa preko koje je Bela svakodnevno prebacivala novi šal i uveseljavala cijeli prostor.

Stol za kojim smo jeli bio je Belina stalna senzacija. Uvijek nova, a sve da obraduje Krležu. Stolnjaci u boji, tanjuri u bojama, čaše u bojama i obavezna posudica s uvijek svježim cvijećem. Zelen stolnjak, žuti tanjuri, čaše u plavim tonovima i narcise ili preslice. Svaki dan druga kombinacija boja. Vrlo hrabre i iznenađujuće kombinacije.

Krleža i ja sjedimo leđima okrenuti Hegedušiću, a Bela nasuprot nama. Sjećam se stola s tulipanima u raznim bojama, ležerno aranžiranih, pobacanih oko tanjura po cijelom stolu.

Primaću sobu danas zovu Belin salon, ne znam razlog tome. Tu sjedimo prije i poslije ručka. Baš taj salon bio je oličenje Beline magije.

Svaki trenutak u tom salonu bio je Belina likovna senzacija.

Bijeli kamin desno od ulaza, pred njim je uvijek stajala velika vaza s cvijećem. Bijeli kamin bio je okružen zelenim detaljima. To me oduševljavalo, ti Belini detalji za Krležu. Razglednica s

djevojčicom u zelenoj haljinici Josipa Vanište ležerno naslonjena na kamin. Tako divan zelen akcent na tom kaminu.

Do prozora u dnu prostora, na istom zidu dominira Belin portret Nikice Reisera, rađen poentilistički u tirkiznim i plavim tonovima. Portret iznad bidermajer komode. Baš tu vidim Belinu maštovitost. Bela je kao nastavak portreta doslovno sasula nebrojene staklene predmete, vrijedne i bezvrijedne, ali taj slap stakla u tirkiznim i plavim tonovima, to je taj Belin scenografski nerv.

Krležina radna soba bila je i soba za razgovor. Jednostavna muška soba, stopljena s Belinim klavirom, slikama i skulpturama u nježnim smeđim i žutim tonovima.

U Krležinu spavaću sobu odlazila bih na njegovu molbu, uvijek po neki predmet – naočale, pero, knjigu, novine. Uvijek me raznježilo jer bih čula kako Beli tiho govori:

– Belice, kako je lijepo kada netko mlad zna gdje što stoji u kući.

Krležinu spavaću sobu pamtim s mnogo knjiga, novina, papira, ležernu, nikako neurednu.

Najtužnije doživljavam Belinu sobu. Djeluje mi hladno bez Belinih predmeta. Soba koju pamtim je *alt roza*. Danas u toj sobi osjećam nesklad boja. Soba djeluje hladno, red je, a nema Beline topline. Najljepši detalj te sobe cvjetna je kreacija duž cijelog prozora, rascvjetane bijele ciklame, uvijek dar prijateljice glumice Gizele Huml.

Belin divni običaj bio je na put nositi drage predmete i tim bi lijepim predmetima hladnu hotelsku sobu pretvarala u topao i ugodan ambijent. Obavezna je Krležina fotografija.

Voljela sam Belin omiljeni zid koji je vodio do kuhinje. Darovi umjetnika. U kuhinju Bela nije ulazila i to se osjećalo. Hladna, neugledna, jedini lijepi detalj otvoren je prozor prema zelenilu.

Imali smo svoja mjesta i u salonu. Krleža leđima okrenut prozoru, Bela je sjedila do kamina, ja sam imala lijep pogled na velike borove.

Belin smisao za uređenje i u tom je rasporedu sjedenja dolazio do izražaja. Tako je spretno na stolić znala poslužiti piće ili kavu, a u sredini je uvijek stajala velika vaza s cvijećem, ruže ili gladiole. Cvijeće je veličinom dominiralo cijelim prostorom, a nikada nije smetalo razgovoru.

Taj stolić za kojim smo sjedili bio mi je najljepši detalj u stanu. Voljela sam taj stolić. Zajedno smo ga pronašle i kupile. Doslovno pred nosom Zdenki Munk, koja ga je htjela za muzej. Potužila se mami da smo bile brže. Ja sam u prelijepoj intarziji vidjela trg u Firenci, a vodi se kao trg u Veneciji. Voljela sam prstima prelaziti po toj divnoj intarziji.

Krležinu radnu sobu pamtim po čestim razgovorima s Jožom Horvatom i Čengićem.

Jože Horvat jedini je imao privilegij dolaziti nenajavljen. Krleža bi se uvijek razveselio, ali Jože nikako da shvati pravila kuće. Krleža mu uvijek uz osmijeh izgovara isti tekst:

– Jože, shvati da to tvoje dolaženje u nevrijeme prije ručka povlači nemogućnost da te posluže pićem.

Jože ne odustaje od pića. Krleža, sada već smijući se:

– Dragi Jože, svih ovih naših pustih godina nisi shvatio da je u ovoj kući diktatura proletarijata. Za nekoliko trenutaka mi ćemo morati sjediti za stolom i čekati Ivku da nas posluži. Ivka diktira život ove kuće i naš život. Nemoguće je da nas Ivka sada posluži pićem.

Jože inzistira na piću.

Jedne Nove godine sama je Bela poslužila piće, samo da umiri Jožu.

Jože je imao nadimak „Kultura". Bio je u prvo vrijeme „dodijeljen" Krleži. Razvilo se veliko prijateljstvo.

Uvijek smo se smijali za ručkom kada bismo zamolili Ivku još jednu bocu piva.

Ivka bi nas hladno pogledala:

– Dosta ste popili.

Pili smo samo Krleža i ja. Često sam znala donijeti bocu piva, kriomice, da Ivka ne otkrije.

Nekoliko je puta Krleža zaželio Belu i mene počastiti ručkom u *Esplanadi*.

Jedan ručak naročito pamtim. Krleža nas čeka nasmijan.

– Pa ti si, Latice, jučer u teatru bila zvijezda. Gérard Philippe ti je dobacio buketić ljubičica.

– Da, Krleža, čuvat ću taj buketić, imam i njegov autogram u svom spomenaru slavnih glumaca.

Krleža nastavlja temu:

– Konobari mi govore da je glumac u hotel došao gotovo gol. Od kolodvora do hotela žene su mu rastrgale odjeću. To je slavlje teatra.

Kao najnježnijeg, sjećam se Krležina poziva:

– Latice, molim te, nabavi mi mali topli plet za ova moja bolna koljena. Molim te.

Odmah sam otišla pronaći tkaninu. Sretna sam našla lijepi *tonski moher*, zarubila ga i odmah odjurila na Gvozd. Pogodila sam, nije se odvajao od toga mog pleta.

Bela, oduševljena mojom reakcijom i Krležinom srećom, pohvalila se svojim kvaziprijateljicama u *Palaceu*. Jedna je zgrožena primijetila: „Pa to je trebalo naručiti iz Engleske." To navodim samo kao primjer jednostavnosti Bele i Krleže i naše veze.

Jedne Stare godine trčim na Gvozd svojim putom kroz vrt. Bojim se da kasnim. Kao dar nosim divnu Murano vazu, bijela vaza s ljubičastom krinkom i tankim vezicama. Sve osjetljivo Murano staklo i bojim se da sam u žurbi vrećicu udarila o granje.

Ulijećem u salon i s vrata odmah uzbuđeno govorim Krleži:

– Bojim se da sam dar oštetila, a obećani džemper nisam dovršila.

Krleža se smije i samo mi uz smijeh govori:

– Ma lažeš, brate. Nosiš potrganu vazu, a džemper nisi ni počela.

Vaza je bila neoštećena a džemper sam donijela. Zove me Bela:

– Obukao je džemper i sviđa mu se.

Moram citirati Enesa Čengića koji sve zapisuje. Jedno druženje u radnoj sobi, prisutan je i Joža Horvat:

Nastavili smo još dugo nevezani razgovor izrazito vedar, kojem su ton davali duhoviti dijalozi Krleže i Latice.

Ili:

Nitko nikada nije tako hrabro parirao Krleži kao Latica, nježno i s velikim poštovanjem.

Citiram Čengića, on sve zapisuje i snima, ja pamtim i zapisujem na papirićima.

Latica koja je upravo stigla gleda cvijeće i kaže:

Imate, Krleža, aranžmane kao Sofija Loren.

Imam, imam i društvenih veza sigurno malo više nego Sofija Loren, a osim toga sam i nešto drugačija ličnost od Sofije Loren.

To znam – mirno Latica.

Krleža povišenim tonom:

To ne znaš i nisi u to sigurna, bezobrazna si ti, brate – veli joj Krleža s očitom simpatijom.

Tek danas, dok ovo pišem, shvaćam težinu, veličinu i sreću tih susreta. Bojim se da nisam bila svjesna sreće koju sam tako normalno primala. Bila sam dio njih.

Danas moraš doći, imamo razgovor ili ono jednostavno. Do sutra.

Odlučila sam bez datuma prenijeti razgovore koji su najjače ostali u meni. Pišem jednostavno kako su tekli. Razgovori o ljudima, njegove dileme, čak i Krležina stalna kajanja koja je meni želio i mogao povjeriti.

Razgovori u miru kada Bela nakon ručka odlazi odmoriti se, a mi ostajemo u razgovoru do sumraka.

Znala nam se i pridružiti Bela i voljeli smo tu njenu prisutnost.

Razgovori sve do tužne i ružne 1981.

Volio me slušati, a i šutjeti uz mene.

2.
SOBA ZA RAZGOVOR

Sjećam se sobe za razgovor. Govorila sam Krleži o svom sjećanju na sobu za razgovor; tako sam zvala malu sobu s dvama željeznim krevetima, u kojoj je Krleža vodio razgovore i stajalo se za vrijeme razgovora.

Mene je mučio tatin susret s Krležom u toj sobi, osjećaj da je povrijedio tatu, a on je bio osjetljiv na nesporazum.

Tata je odmah nakon povratka ZAVNOH-a u Zagreb iz Šibenika doslovno poletio Krleži samo da ga pozdravi. Krleža ga je dočekao hladno i samo ga upitao: *Što hoćete?* U sobi je bila i Božena Begović.

Tata je samo rekao: *Samo sam Vas došao vidjeti.*

Krleža me gleda:

– Latice, tvoj se tata pojavio u nekoj uniformi, sklepanoj, ali uniformi, zaletio se u mene, zagrlio me. Ja sam još bio uznemiren, u strahu, nesiguran. Sjećam se njegova sretnog pogleda. Smogao sam snage da pitam kako su Šiška i Latica. Samo je mahnuo i izašao.

– Krleža, tata Vas je samo htio vidjeti. Meni je to bila tatina topla gesta, bila sam ponosna na tatu.

– Latice, bilo je to opasno vrijeme za mene, osjećao sam se nesigurno i nikome nisam vjerovao. Žao mi je, Latice, da si taj susret tako zapamtila. Šiška te dovela prije vašeg odlaska. Bojao sam se za

tebe. Sjećam se da sam te pogladio i upitao te: *Kako si, moja Latice?* Ti si mi ozbiljno odgovorila: *Taca niše niše je dobro.* Tako si sebe zvala, zapamtio sam to. Bio sam sretan kada je Drago rekao da ste žive i zdrave.

Kad sam spomenula Boženu Begović, moram reći da smo godinama bile jako bliske. S mamom sam odlazila na Gornji grad. Božena je živjela s plemenitom Đoe Vuković, znanstvenicom. Zapamtila sam kako je jednom ispričala da je njezin otac Milan Begović čuvao fascikle pune krpica tkanine haljina svoje ljubavi; na taj se način sjećao susreta s voljenom ženom.

3.
BAKICA GAVELLA

Sjedimo i čekamo da nas Ivka posluži. Krleža otvara temu o mojoj Bakici, mami moje bake Irene i Branka Gavelle. Bakica je najvažnija osoba mog djetinjstva. Baka Irena i djed Srećko u Južnoj su Americi. Djed je veleposlanik za cijelu Južnu Ameriku. Mama i tata čitave su dane na poslu. Sestru čuva jedna žena. Mene ujutro odvode Bakici i navečer tata dolazi po mene. Tek navečer vidim mamu. Tata nas uspavljuje svojim pričama, uvijek novim.

Krleža s puno nježnosti započinje sjećanje na Bakicu.

– Sjećaš se, Bela, jednom je stara Gavellica došla s Laticom. Bacaju je iz stana, u strahu je, uznemirena, moli me za pomoć. Spasio sam situaciju, umirio je, sve sredio.

Bela se sjeća, ali pita:

– A gdje je bio Branko?

– Ne znam, Bela, mislim u Ljubljani.

– Bakica i Branko živjeli su zajedno. Mi smo ga zvali Gujec.

– Krleža, nedavno sam našla taj dokument. Kako neke stvari prežive; donijet ću vam ga. Sjećam se kako ste umirili Bakicu i spasili i nju i Gujeca.

– Kako ga pamtiš, Latice? – pita me Bela.

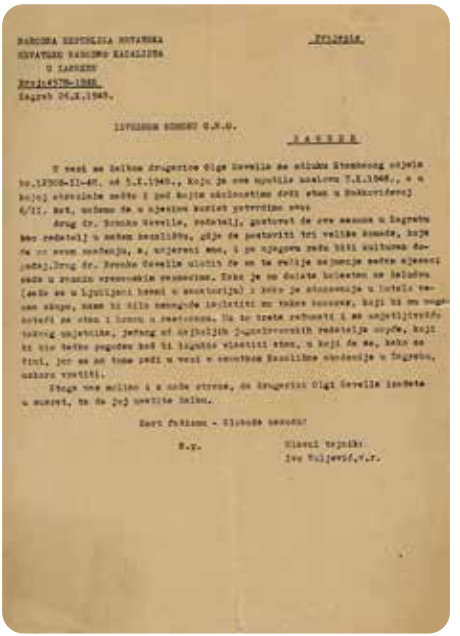
– Divno, Bela, voljeli smo se. Ujutro mu nosim doručak. Srebrna taca s crnim čajem, tost, putar i na stalku meko kuhano jaje.

„Bakica” Olga Mussulin Gavella

„Bakica" i Latica

Pismo kojim Ivo Vuljević preporučuje žalbu Olge Gavella

Ponosna sam što mogu nositi tešku tacu. Čeka me u dugom kućnom ogrtaču. Gujec ima neobično moderan namještaj: staklo i metal.

Na velikom stolu imam svoje mjesto za crtanje. Volio je moje crteže.

– Jednom ćemo zajedno raditi u teatru.

Nisam to dočekala. Mama je imala sreću raditi s Gujecom kostimografiju za *Pir mladog Derenčina*, *Tirenu* i *Na tri kralja* i kao koreograf Eshilova *Agamemnona*. Jednom mi za moj crtež kao zamjenu daje sliku Branka Kovačevića. Iskreno voli moje crteže.

– A njihov odnos, Latice, bio je izuzetno nježan. Vedra, sva u pokretu, svi vragovi su u njoj! – smije se Krleža.

– Točno ste je osjetili, jednom mi je moj bratić Nikola Gavella rekao: *Svi Brankovi talenti su od njegove mame*.

– Voljeli su se, Krleža, ali opet, na svoj način, bila sam i njihov poštar. Godinama nisu razgovarali. Prenosila sam papiriće s porukama. Njihov razgovor, nikako svađa. Nježno je volio Bakicu.

Bela se smije:

– Tipično za Branka.

Gujec oblači svoj kaput s bogatim ovratnikom od samurovine, uzima šešir i štap, nježno gleda Bakicu i izlazi.

Dobro se sjećam kako me za jedan moj rođendan upitao: *Što želiš za uspomenu od mene?*

Izabrala sam njegovu ručicu za češanje. Izrađenu od drva, tako fini rad. Čuvam je.

Nakon Bakičine smrti 1953. Gujec se preselio u Ilicu. Nekoliko puta Gujec je djeda i mene pozvao na ručak. Bilo je to uvijek kada bi u Zagreb došao naš rođak iz Osijeka, odvjetnik Moačević s unukom Tonkom, djevojčicom mojih godina, kćeri Ivane Moačević i dr. Gojka Nikoliša. To pamtim kao sretne susrete.

Bojala sam se da sam ga izgubila. Ugledala sam ga kako stoji i gleda me kako se kišobranima tučem s nekom djecom. Gujec me kasnije pohvalio da sam se dobro borila.

– A gdje ste lunjali, Latice? – zainteresirano pita Krleža.

– Naš je put uvijek isti. Preko Zrinjevca do Preradovićeve do palače Winkler. Prijateljstvo generacijama. Divna palača, projektirao ju je arhitekt Marković, otac Dore Maar, uz asistenta Viktora Kovačića; bio je to asistentov prvi rad. Ratom osiromašena palača, divni prostori. Čudesna kulisa za moja dječja sanjarenja.

Imam svoje mjesto u velikoj blagovaonici i zamišljam prostor i ljude u punom sjaju. Kao najljepše pamtim sv. Nikolu i Božić.

Barunica Klobučar, teta Žela i njena sestra teta Iva, sv. Nikola i Krampus. Lupa lanaca, žene u kostimima i Herodeš je tu. Mi drhtimo od straha. Pamtim taj zveket i sretna sam. Božić je uvijek vrhunsko posluživanje, nije važna hrana, sretni smo zajedno. Barun Klobučar, u oficirskim svjetloplavim hlačama i bijeloj majici, leži na bogato ukrašenom krevetu od mesinga i lagano ustaje, odlazi do

glasovira i tiho preludira. Teta Doda leži u svojem krevetu s baldahinom i kroz dalekozor gleda televiziju u drugom kutu velike sobe.

Sve je bajkovito, osjeća se da je ratom osiromašeno, ali ipak je tako dostojanstveno.

Najljepši je detalj u kući oslikan zahod, sav u cvijeću.

Krleža je nasmijan:

– E, tu griješiš, najljepši je zahod u Klubu književnika.

– Znam, Krleža, voljela sam ići s tatom u Klub samo zbog tog zahoda, a i stube su bile tako nekako plitke, tako podatne, opet moram reći: dostojanstvene.

– Što još pamtiš, Latice? – pita me Krleža.

Branko i Irena Gavella s tri sestre Winkler

– Dolazak vincilira Winklerovih, kočijom dolazi po nas, u šestinskoj nošnji, i odlazimo u kuriju na Bukovcu. Kurija je ratom osiromašena, ali mi djeca, Saša i ja, sretno se igramo. Tu je mala Štefica, vincilirova kći. Uz nas je barunica, teta Žela, prelijepa, ima pletenicu oko glave kao krunu. Svaki njezin pokret tako je otmjen.

Sve je to dio mog sretnog djetinjstva. Nedavno su unuci, Ines i Boris Novković, obnovili tu divnu palaču. Ne želim ući u taj novi prostor. Želim sačuvati svoje dječje mirise i zvukove. Često s Bakicom odlazimo k barunici Nikolić na Prekrižje. Lutam vrtom i kućom. Barunica cvijećem, granjem i voćem ukrašava zdjele i vaze. Unosi vrt u kuću. U kući duž prozora trava s tratinčicama.

Bela me najednom prekida:

– Tamo si, Latice, sretala Matu Grkovića?

– Uvijek, Bela, i bila sam sretna zbog tih susreta. Bio je tako dostojanstven: bijeli svileni šal i cvijet u zapučku, ubran u vrtu. Sjećam ga se kao Lukše u Gavellinoj *Na taraci*. Sonoran glas, pojavom i gestama kao da je stalno na sceni. A znaš, Bela, dok sam listala tatine kazališne časopise, bio mi je sličan Sachi Guitryju.

Dok sam listala tatine kazališne časopise, oduševila me fotografija slavnog glumca i njegove žene. Njihovu spavaću sobu dijelio je zid, a u ravnini glave bio je otvor. Svatko ima svoj prostor, ali i blizinu i mogućnost stalne veze.

– Pojavom je zavladao scenom – kaže Bela.

– Divno pamtim te jednostavne, a tako dostojanstvene prave plemenitaše. Osiromašeni, ali sretni da su preživjeli. Najmilija mi je grofica Oršić, sitna starica s tako živim pogledom. Prijateljica moje bake. Učila me lijepom pisanju.

– Po rukopisu prepoznaješ čovjeka.

Pamtimo i jela, siromašna, ali tako ukusna i divno servirana.

Mama me vodi grofici Bombelles. Tiho mi govori:

– Nemoj se, Latice, začuditi, operirala je lice i nije uspjelo.

Prvi put se susrećem s time.